

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕРМІНОЗНАВСТВА ТА ЛЕКСИКОГРАФІЇ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРМІНОГРАФІЧНОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

© Володимир Дубічинський, 2000

Харківський державний політехнічний університет

Видання кількох сотень термінологічних словників за останні 10 років свідчить про високу активність термінографічної діяльності в Україні на зразок початку ХХ століття.

Сьогодні вже можна відзначити деякі позитивні моменти на шляху до єдиної термінографічної концепції в державі:

- кількість термінологічних словників зростає разом із підвищенням їх якості;
- термінографічну діяльність проводять зараз декілька наукових центрів: Інститут української мови НАН України, держуніверситет "Львівська політехніка", Науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики, Київська політехніка, Харківське лексикографічне товариство, термінологічна група при Чернівецькому державному університеті та багато інших.

На жаль, практична термінографія випереджує теоретичну, що загалом є негативним, але об'єктивним явищем. Це випередження утруднює, але конче потребує, вироблення єдиної державної програми укладання термінологічних словників та термінотворчої діяльності взагалі.

Державна програма термінографічної діяльності покликана:

- скоординувати зусилля всіх українських термінологічних центрів;
- створити чітку та прозору ієрархічну структуру підпорядкованості термінологічних організацій у державному масштабі;
- унормувати терміносистеми різних галузей науки;
- створити термінологічні стандарти; провести незалежну експертизу вже створених стандартів;
- організувати на наукових засадах термінологічні дослідження та створення термінологічних словників;
- встановити та підтримувати контакти з міжнародними термінологічними організаціями ISO, IEC, InfoTerm, TermNet;
- налагодити обмін інформацією з міжнародними термінологічними центрами тощо.

Єдина державна програма термінографічної діяльності будується на принципових засадах державної експертної оцінки термінологічних словників.

У цьому контексті зараз для фахівців стала очевидною потреба створення асоціації українських термінологів, яка могла б координувати роботу термінологічних центрів, організовувати наукові конференції та взагалі здійснювати пропоновану державну програму термінографічної діяльності.

Одним з найважливіших чинників якості термінографічних праць є вироблення наукової концепції створення термінологічних словників. Ця концепція повинна:

- а) зважено проаналізувати різні теоретичні підґрунтя, що існують зараз у термінологічному словникарстві;

- б) довести універсальні наукові засади створення термінологічних словників;
- в) вивчити особливості терміносистем різних галузей науки;
- г) проаналізувати позитивний досвід стандартизації, нормування та уніфікації терміносистем інших мов, перш за все англійської, німецької, російської.

Як основний виконавач державної програми термінографічної діяльності асоціація українських термінологів має за основну мету на базі наукової концепції термінографії розробити **інструкцію про принципи створення термінологічних словників**. Інструкція передбачає, перш за все, створення серії термінологічних словників за **єдиною схемою**:

- вироблення інваріантної структури словникової статті;
- унормування різних теоретичних поглядів українських термінологів;
- створення алгоритму лексикографічного опису термінологічних одиниць.

На сучасному етапі розвитку термінографії важливою справою є **комп'ютеризація словникарської діяльності**.

В Україні накопичено неабиякий досвід у галузі розробки інженерно-лінгвістичних систем, а також теоретичних підходів до автоматичного опрацювання письмових текстів та мовлення.

Наприклад, Інститут мовознавства НАН України ім. О.Потебні, лабораторія структурної лінгвістики Київського державного університету розробили математичні моделі української мови на морфологічному та синтаксичному рівнях, які можуть знайти використання в системах перевірки орфографії, автоматичного перекладу тощо.

Інститут кібернетики НАН України має великий досвід у розробці теоретичних підвалин систем штучного інтелекту та нейрокомп'ютерних технологій. Цей досвід може бути використаний для створення систем автоматичного пошуку інформації, розробки програм розпізнавання друкованих та рукописних текстів тощо. Колективом під керівництвом О.І.Козакова створено унікальний текстовий редактор із використанням світлового пера.

У Соломоновому університеті (Київ) ведуться плідні дослідження в галузі розпізнавання та синтезу мовлення. В цьому ж напрямку працює один з колективів НАН України під керівництвом проф. Т.Вінцюка. Колективом, який очолює с.н.с. І.Б.Пітерн (Київський держуніверситет), розроблено принципи створення електронних енциклопедій. Розробляється все більше електронних термінологічних словників, особливо англо-українських та російсько-українських.

В Інституті проблем реєстрації інформації Національної академії наук України (ІПРІ) організовано регулярне отримання англійськомовних реферативних баз даних з Інституту наукової інформації США, що сприяє створенню **автоматизованої системи обробки науково-технічної інформації** в нашій країні.

У Харківському державному політехнічному університеті функціонує лабораторія машинного перекладу, яка здійснює цілеспрямовану підготовку фахівців з розробки програмного забезпечення інженерно-лінгвістичних систем та електронно-словникових комплексів.

Нещодавно у Міжнародному слов'янському університеті (МСУ) створено лабораторію комп'ютерної лінгвістики та факультет інженерної лінгвістики.

Фірмою "Лінгвістика 93" (Харків, керівник М.С.Блехман) розроблено:

- першу в колишньому СРСР систему російсько-українського та українсько-російського перекладу РУМП;

- першу в світі систему українсько-англійського та англо-українського перекладу ПАРС/У;
- розробляється система німецько-українського та українсько-німецького перекладу ПАРС/DU.

На особливу увагу заслуговує започаткований 1997 року Міністерством освіти України та фірмами “Лінгвістика 93” і MDM Service (м. Київ) проєкт КОПЕРНИК, що має за мету розробку й широке розповсюдження систем автоматичного перекладу, електронних словників, систем перевірки орфографії та інших інженерно-лінгвістичних продуктів.

Отже, Україна має сьогодні чітку та розгалужену систему комп’ютерних технологій, що може стати підґрунтям створення на базі термінографічних державних установ багатогалузевого **машинного фонду української мови**. Машинний фонд передбачає наявність основних лексичних, термінологічних, фразеологічних, перекладних та ін. баз даних. У співпраці лінгвістів-термінологів та фахівців з технічних дисциплін можна досягти серйозних результатів у цьому напрямку.

Спеціалісти Міжнародного слов’янського університету та члени Харківського лексикографічного товариства, що працює за сприяння Харківського державного політехнічного університету, розробляють зараз новий **перспективний проєкт “Автоматизоване робоче місце термінографа” (АРМТ)**. Цей проєкт передбачає на основі певної універсальної сукупності баз даних стандартизувати та уніфікувати весь лексикографічний процес, направити словникарську діяльність у єдине русло інтернаціоналізації електронно-словникових комплексів.

АРМТ має за мету також розробити комплекс комп’ютерних програм автоматичної обробки науково-технічних текстів (сортування, правка орфографічних, граматичних, синтаксичних помилок, морфологічний аналіз тощо).

Таким чином, пропонуємо таку **схему організації термінографічної праці в нашій країні**: державна програма термінографічної діяльності виконується різними термінографічними центрами України за нормами державного експертно-наукового контролю під керівництвом асоціації українських термінологів. Асоціація керується єдиною науковою концепцією створення термінологічних словників, використовуючи широку комп’ютеризацію термінографічної праці для створення машинного фонду української термінології, автоматизованої системи обробки науково-технічної інформації, електронно-словникових комплексів та накопичення термінологічних баз даних різних галузей науки.

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

© Тарас Княк, 2000

Київський національний університет

Кожна нація зобов’язана всіма доступними цивілізованими методами оберігати власний історичний простір, виділений для неї Богом та історією. В цьому її історичне покликання. Одним із невід’ємних параметрів такого простору є мова даної нації. Недаремно Ф.Розенцвейг твердить, що “мова — це щось більше, аніж кров”. Тому смертельно небезпечними є фарисейські поради про можливість утвердження в Україні